Cərrahlığın inkişaf tarixi

Ümumi cərrahlıq kafedrası
prof. E.K.Ağayev

Cərrahlığın tarixi

- *I dövür – Antik dövür*
- *II dövür – Orta əsrlər dövrü*
- *III dövür – İntibah dövrü*
- *IV dövür - XIX-XX əsr - müasir cərrahlıq*

Dünya cərrahlığının inkişaf tarixi

Qədim cərrahlıq - ən uzaq tarix b.e.ə.VII əsr

Misir cərrahlığı

Hind cərrahlığı

Çin cərrahlığı

Yunan cərrahlığı- antik Yunan filosofları və təbabət

Empidokl, Sokrat, Platon, Aristotel

Hippokrat və Hippokrat andı

Hippokrat ***(b.e.ə.460-370)***

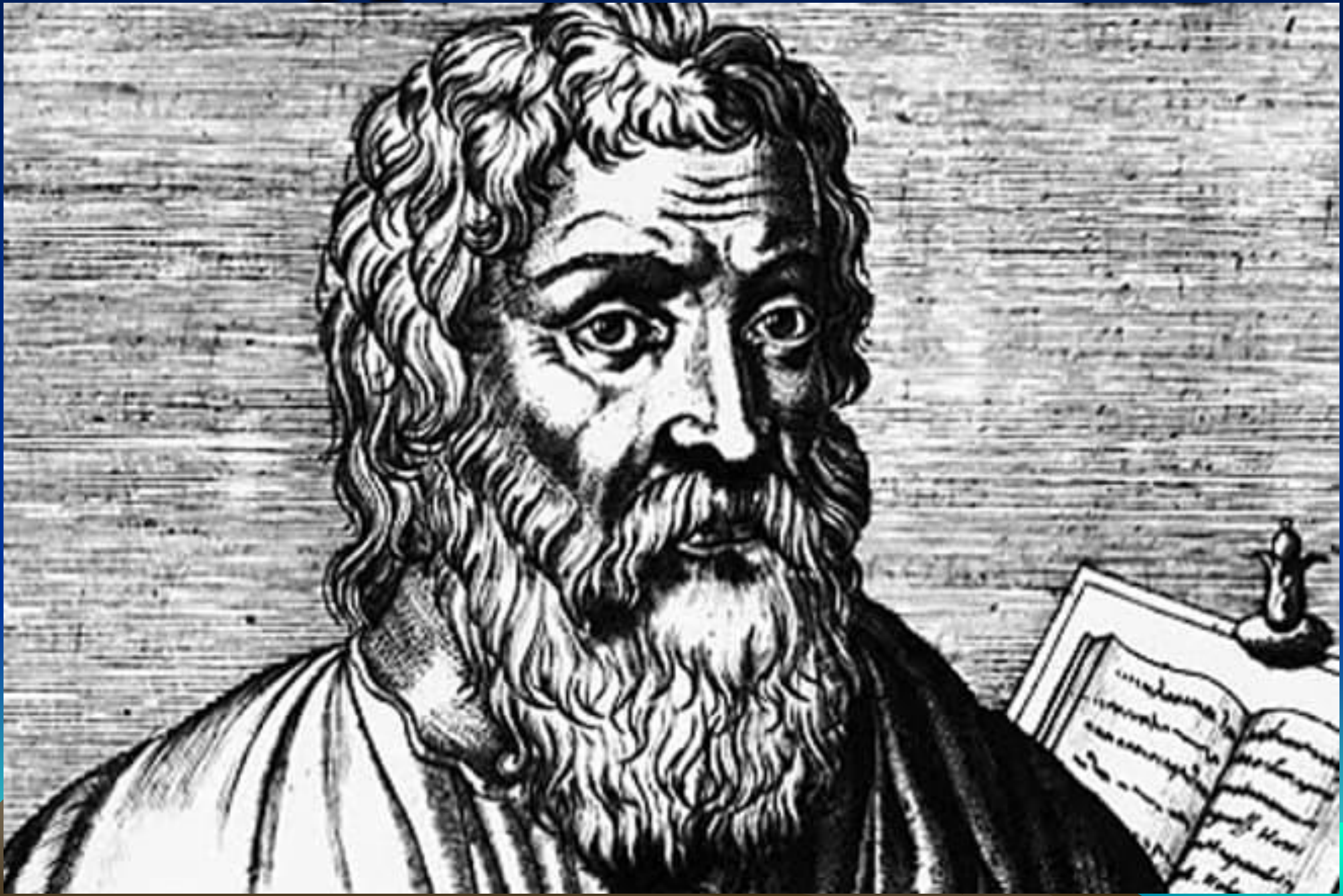

Hippokrat (b.e.ə.460-370)

- *Yaraların infeksiyalaşma dərəcəsinə görə müalicə üsulu*
- *Çıxıqların salınması üçün bu gün də tətbiq olunan üsul*
- *Qanaxmanın dayandırılması üçün ətrafın qaldırılması*
- *Başa qoyulan Hippokrat sarğısı*
- *Tetanus, fleqmona, abses, sepsis, appendisitin müalicəsi*
- *Plevra boşluğunun drenajı*
- *Peritonitlərin zamanı Hippokrat sifətinin təsviri*
- *Hippokrat andı*

Hippokrat andı

Apollona – loğman Asklep, Higeya, Panakeya və bütün tanrıların şahidliyində and içirəm ki, verdiyim sözə və götürdüyüm öhdəliklərə gücüm və dərrakəm çatdığı qədər əməl edəcəyəm: bu sənətdə müəllimimi valideynlərim kimi tanıyacağam, qazandığımı onunla bölüşəcək və ehtiyaclarında onun köməkçisi olacağam; onun övladlarını özümə qardaş bilib, öyrənmək istədikləri təqdirdə onlara bu sənəti bir ödəniş almadan öyrədəcəyəm; şifahi dərsləri və təbabət biliklərini öz və müəllimimin övladlarına və ancaq təbabət qaydalarına sadiq və həkim andı içən şagirdlərimə öyrədəcəyəm. Bunlardan başqa bir kimsəyə öyrətməyəcəyəm. Gücüm çatdığı qədər müalicəmi heç bir vaxt pislik üçün deyil, kömək üçün istifadə edəcəyəm. Məndən istifadə üçün zəhər istəyənə onu verməyəcəyəm, belə bir hərəkət tərzini tövsiyə etməyəcəyəm. Bunun kimi bir hamilə qadına uşaq salması üçün kömək etməyəcəyəm. Həyatımı, sənətimi tərtəmiz bir şəkildə istifadə edəcəyəm. Sidik kisəsi daşından əziyyət çəkənləri yarmayacaq və onları bu işlə məşğul olanlara həvalə edəcəyəm. Hansı evə daxil olaramsa, ancaq xəstənin xeyrini düşünəcəyəm, qəsdli olan bütün pisliklərdən qaçacağam. İstər azad, istər kölə olsun, kişi və qadınların bədənini sui-istifadə etməkdən çəkinəcəyəm. İstər sənətimin icrası, istərsə də sənətim xaricində insanlarla münasibətdə baş verənləri, görüb eşitdiklərimi bir sirr olaraq saxlayacağam və kimsəyə açmayacağam. Andıma sadiq olaramsa qoy həyatımda və sənətimdə nəsibim xoşbəxtlik və insanların rəğbəti, olmaramsa bunun əksi olsun.

Bizim eranın əvvəli I əsr.

Roma cərrahlığı

Korneliy Sels 30-cu il b.e.ə.-38-ci il b.e.
Iltihabın 5 əlaməti, damarların liqaturalanması, tanponada, yırtıqlar haqqında elm, amputasiya üsulu.

Klavdiy Qalen 130-215 – *Qladiatorlar məktəbinin məşhur cərrahı, Roma imperatorlarının həkimi, məşhur anatom və cərrah. Əsas fikri – Beyin sinir sistemi vasitəsilə hərəkəti idarə edir*

VI - X əsr cərrahlığı

Şərq cərrahlığının inkişafı

Məhəmməd peygəmbər (s.a.s.) 571

Həzrəti Əli (r.a.) 598

Əbu əl-Qasim əl-Zəhrəvi əl-Ənsari 936-1013

Əbu Əli Hüseyn ibn Həsən ibn Sina 980-1037

Əbu əl-Qasim əl-Zəhrəvi əl-Ənsari
936-1013

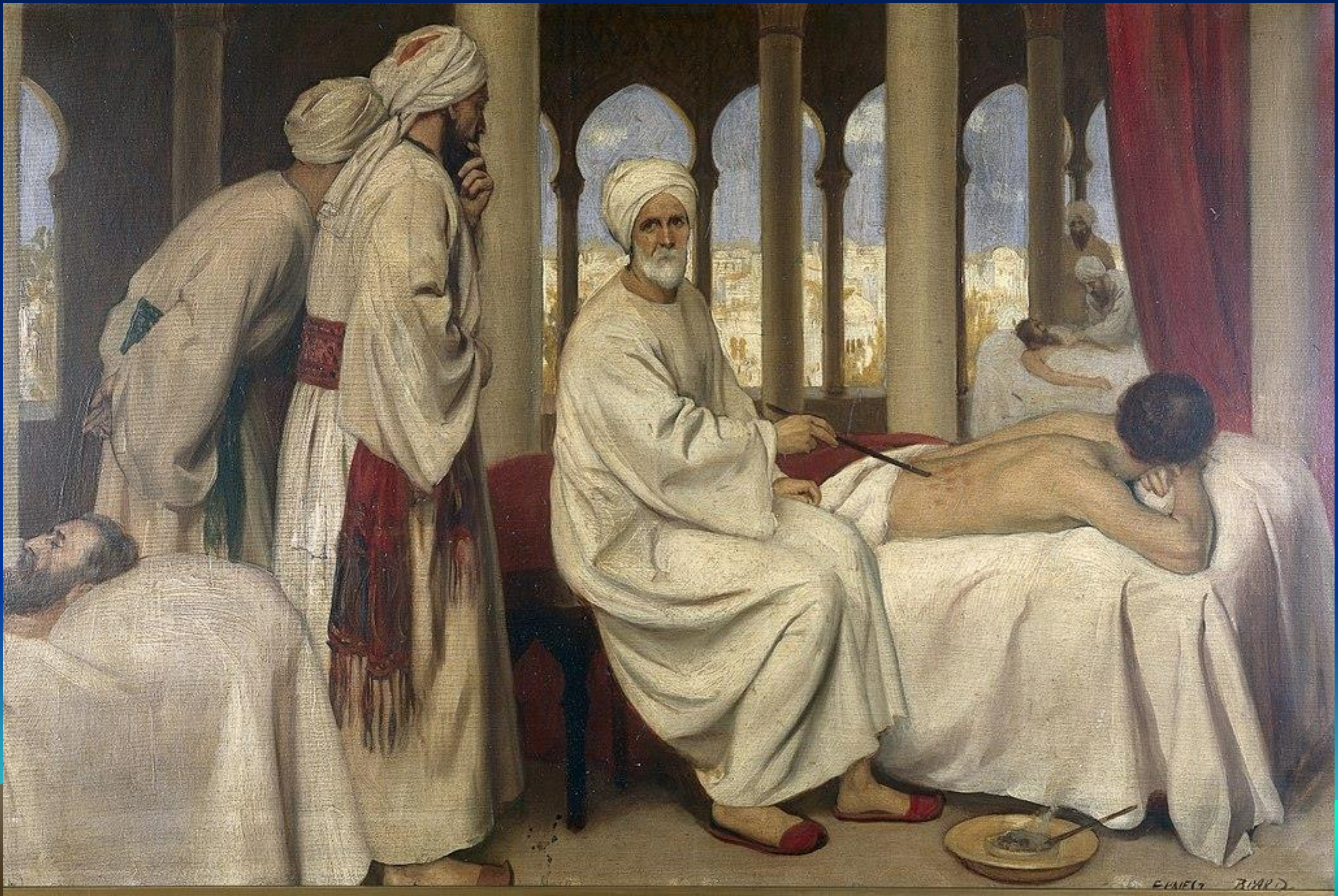

Əbu əl-Qasım əl-Zəhrəvi (936-1013)

- *Mədinədə doğulmuş, İspaniyanın Kordova şəhərində xəlifə Əl Hakamanın həkimi olmuşdur*
- *30 tomluq Ət Təfsir külliyəsini yazmış və burada cərrahi alətlərin atlasını tərtib etmiş, təbabət, cərrahlıq, oftolmologiya, ortopediya, farmakologiya, odontologiya, qidalanma, və s. barədə geniş məlumat vermişdir. Bu dərsliklər 300 il dünya tibb alimlərinin tərəfindən istifadə olunmuşdur.*
- *O, sidik yollarının müayinəsi, qida borusundan yad cisimlərin çıxarılması, qulağın müayinəsi üçün alətlər*
- *icad etmişdir.*

Əbu Əli Hüseyn ibn Həsən ibn Sina
980-1037

Əbu Əli ibn Sina (980-1037)

- *Özbəkistanın Buxara şəhərində doğulub, Azərbaycanın (indiki İranın) Həmədan şəhərində vəfat edib*
- *450 əsərin müəllifi olub – bu günə 274-ü yetişib*
- *Təbabət sahəsində ən böyük əsəri «Kitab əl Qanuni fi-tibbi» - ensklopedik əsərdir. Burada İbn Sina xəstəliklərin kiçik canlı varlıqlar tərəfindən törədildiyini qeyd edir. Eyni zamanda o Su çiçəyi, Vəba, dərman maddələri barədə geniş məlumat verir.*
- *Əsərləri - «Dərman maddələri», «Nəbz haqda traktat», «Sirkəbal haqda traktat», «Təbabət haqda poema» və s.*
- *İbn Sina 57 yaşında mədə xorasının perforasiyasından vəfat etmişdir*
- *Bu qoca dünyanın öz cövhərindən...*

Təbib gərək zəngin libas geyinsin, barmağına qiymətli üzük taxsın, ən yaxşı ata malik olsun ki, gündəlik çörək haqqında fikirlər onu xəstəyə qayğıdan yayındırmasın.

İbn Sina

XI - XV əsr cərrahlığı

Ilk müalicə evləri

«Hotel Dieu»

Paris

"Müqəddəs Vorfolomey evi "

London

"San sprito"

Roma

Tibbi təhsilin tədrisi

Universitetlər

Padua	1300
Salerno	1300
Vyana	1348
Krakov	1394
Leypsiq	1409

Ambruas Pare (1510-1590)

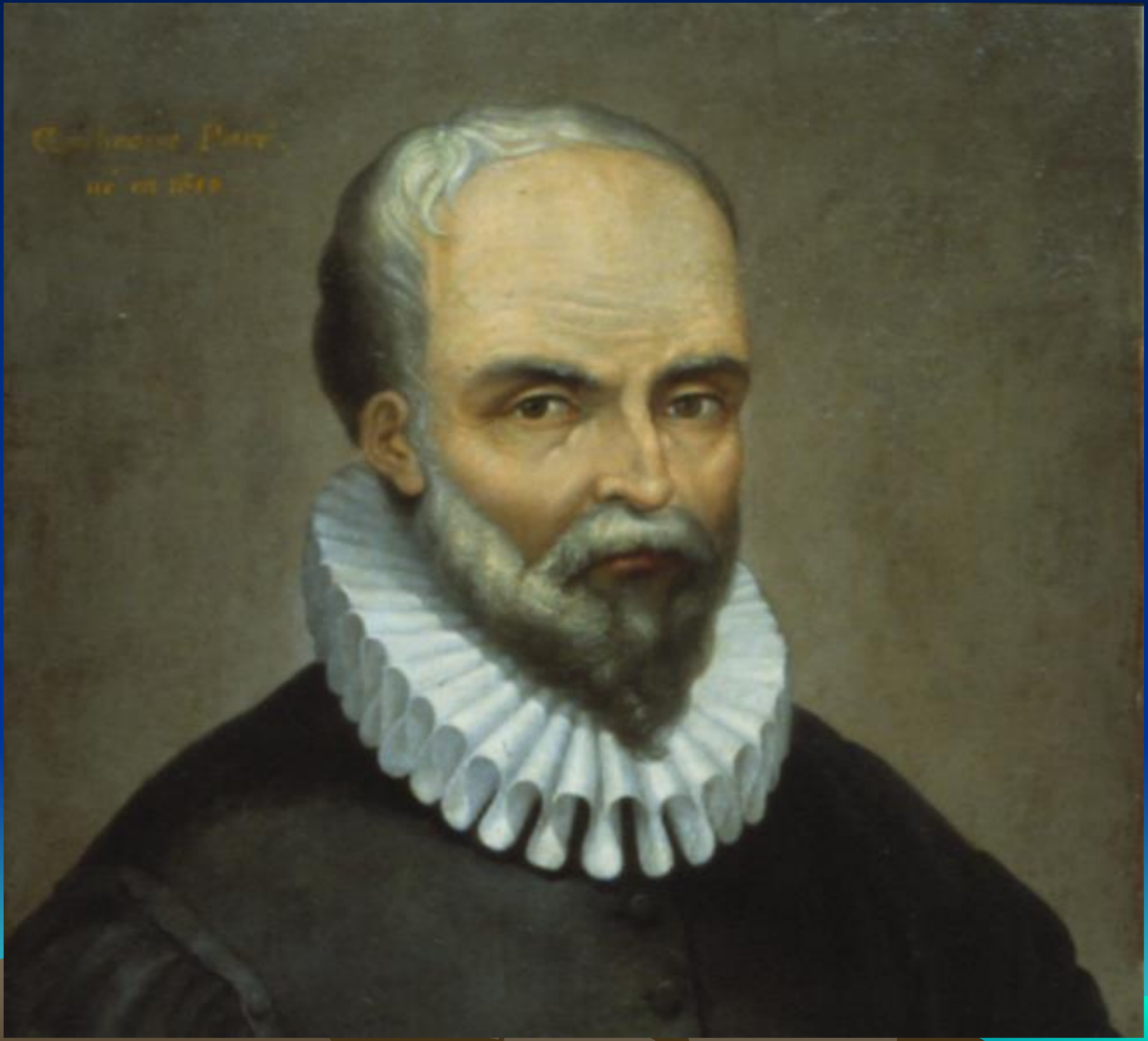

Ambruas Pare (1510-1590)

- *Amputasiyalar zamanı damarların ipək sapla bağlanması*
- *Yaraların müalicəsində innovasiyalar*
- *Cərrahi alətlərin və şinaların təkmilləşdirilməsi*
- *Dovşandodaqlıq və Qurdağızlığın yeni cərrahi müalicə üsulları*
- *Doğuş zamanı ana vəfat edərsə Keysər kəsiyilə uşağı xılas etmək və s.*

XVII - XVIII əsrlərdə Cərrahlığın inkişafını ləngidən səbəblər

Yaraların irinləməsinin səbəblərinin məlum olmaması

Ağrısızlaşdırma üsullarının olmaması

Qanaxmanın dəyandırılması üsullarının kifayətsizliyi

Qan köçürmə üsullarının məlum olmaması .

Diaqnostika üsullarının olmaması.

Yaraların irinləmə Səbəblərinin kəşfi

İ. Zemmelveys 1818 - 1865

L. Paster 1822 - 1885

G. Lister 1827 - 1912

E Berqman 1836 - 1907

Jhon Prinql *(1707-1782)*

(“hərbi cərrahlığın banisi”)

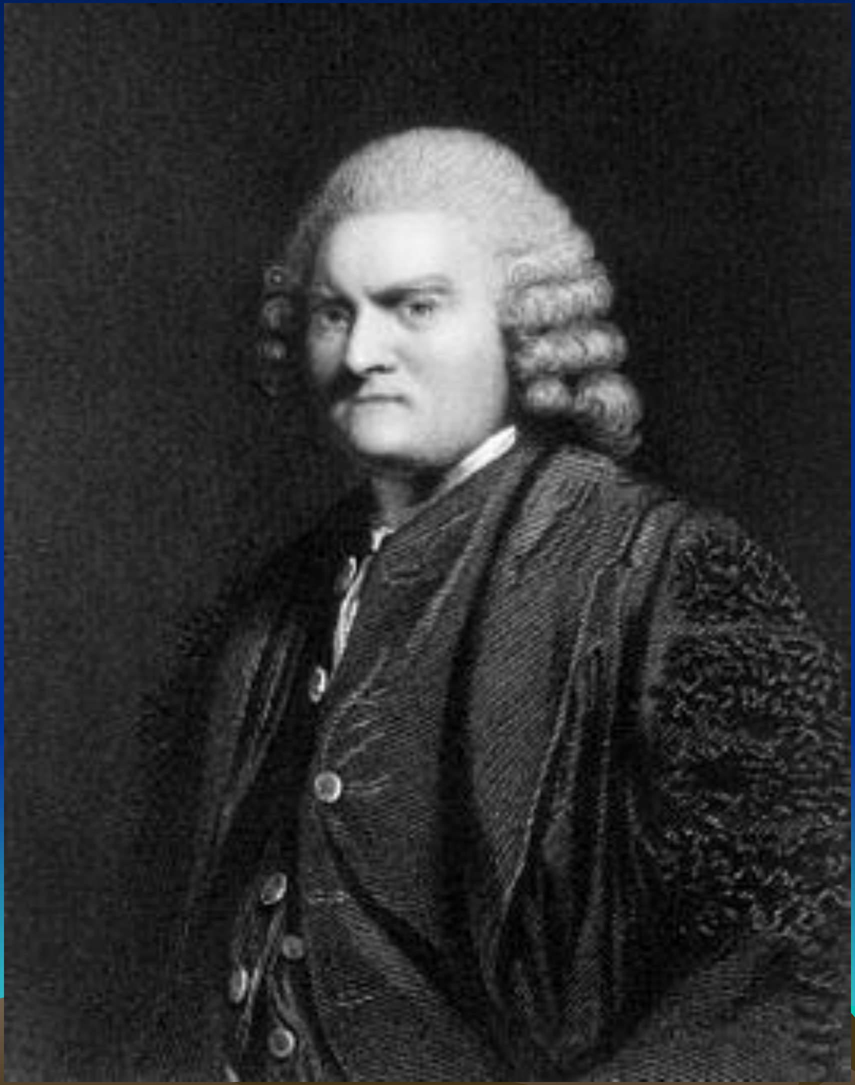

Jhon Prinqlın fikirləri

- Antiseptika sözünün müəllifi
- Hərbi düşərgələrdə və kazarmalarda gigiyenik tədbirləri gücləndirməklə epidemiyaların qarşısını almağa nail olmuşdur
- O ilk dəfə olaraq çürüntülü proseslərin xəstəliklərin yaranmasında əhəmiyyəti barədə fikir söyləmişdir
- O antiseptik maddələr barədə çap olunmuş ilk işlərin müəllifidir.

Antiseptikanın baniləri

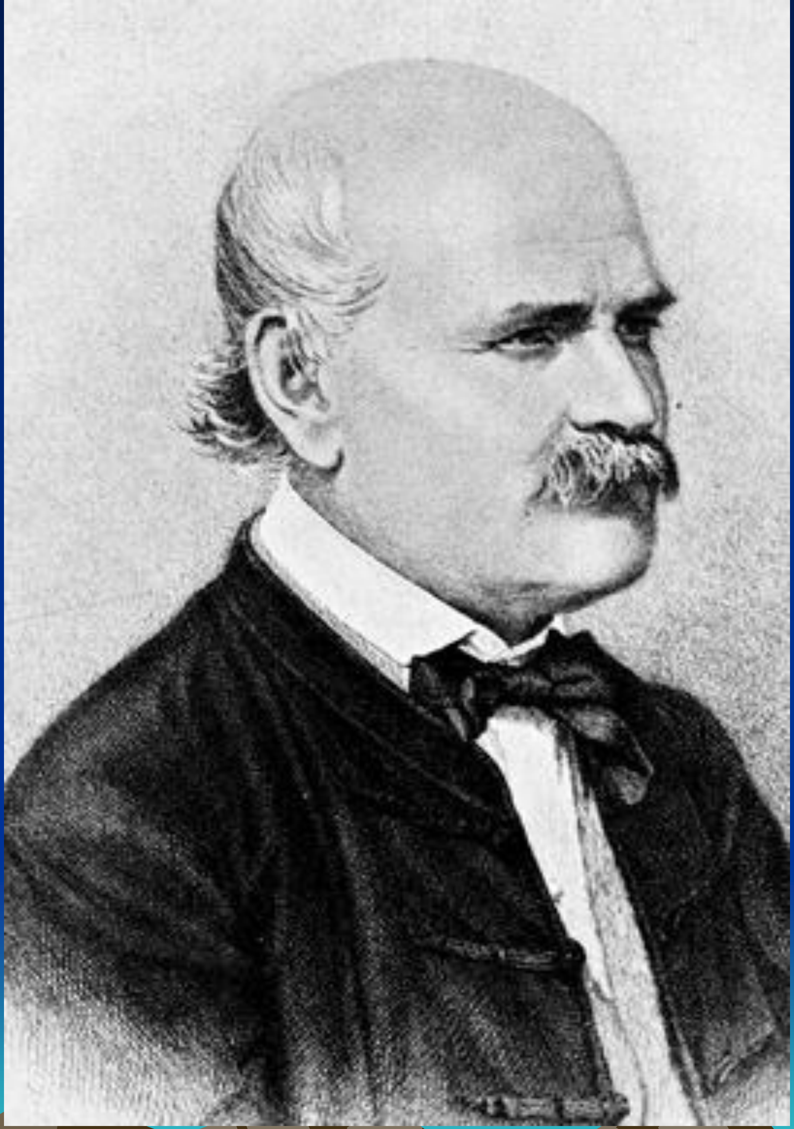

İqnaz Zemmelveys *(1818-1865)*

İ.F.Zemmelveys (1818-1865)

- İqnaz Zemmelveys hələ Listerdən 20 il əvvəl (1847) zahı qadınların daxili müayinəsindən əvvəl əllərin Xlorlu əhəng məhlulu ilə yuyulmasının vacibliyini sübut etmiş və bu üsulu məktub vasitəsilə Avropanın bütün mama-ginekoloqlarına bildirmişdir. Lakin o Avropa həkimləri tərəfində məsxəyə qoyulmuşdur.
- İqnaz Zemmelveys təklif etdiyi bu üsulla zahı qadınlarda sepsisdən ölüm hallarını 1 il ərzində 18,3%-dən, 1,3%-ə qədər endirməyə nail olmuşdur.
- O antiseptikanın şəksiz banisidir (əyər ingilis olsaydı!!)

Lui Paster 1822-1885

Lui Pasterin fikirləri

Üzüm şirəsinin qıcqırması və çürüməsi....(1863)

Parij akademiyasında 1878 – ci ildə Lui Pasterin möhtəşəm çıxışı... “Əgər mənə cərrah olmaq xöşbəxtliyi nəsib olsaydı mikrobların yaraya daxil olaraq iltihab törətmələrinin qarşısını almaq üçün: -nəinki cərrahi alətləri, hətda əllərimi də əməliyyatdan əvvəl diqqətlə yuyar və bir saniyyə alov üzərində saxlardım; -Neştəri, binti, şüngəri 130-150 dərəcəli quru isti sobalarda saxlardım; Qaynanmamış sudan istifadə etməzdim...

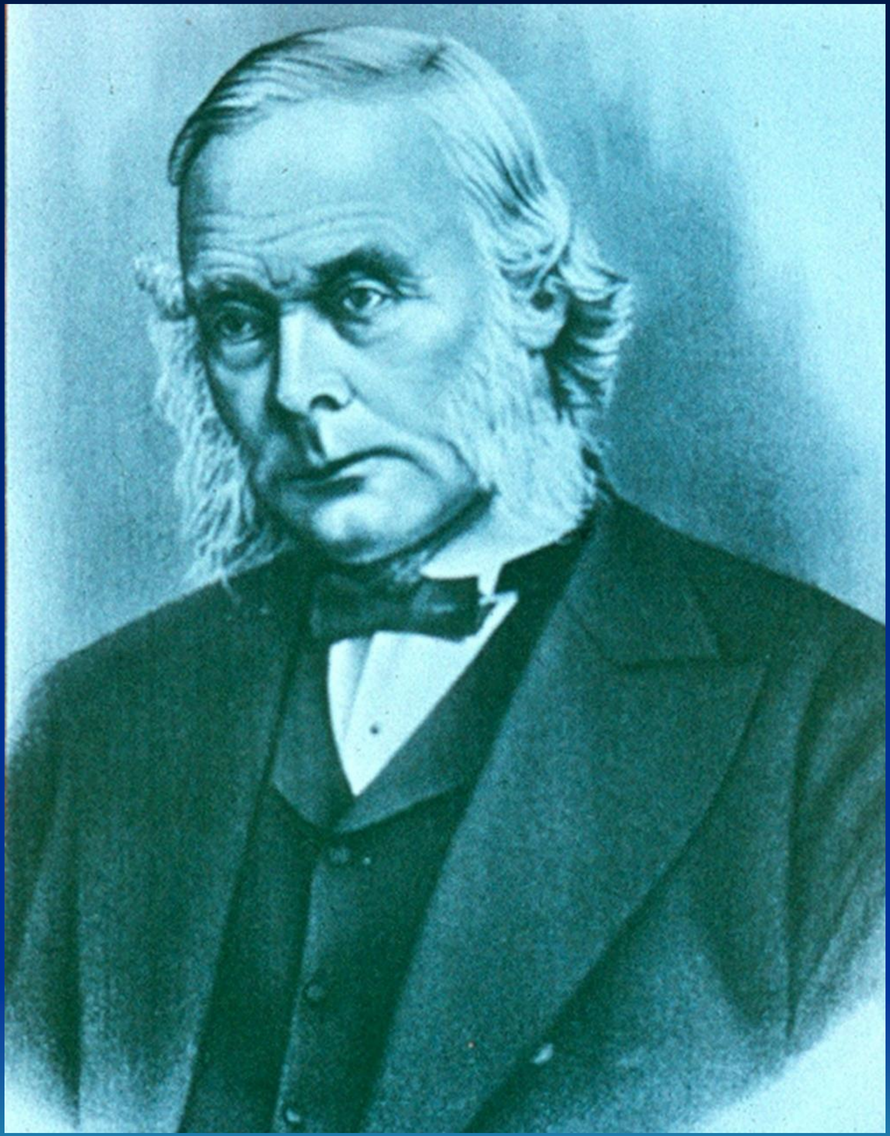

Jozef Lister 1827-1912

Jozef Listerin fikirləri

- ***Mikroblar yaraya cərrahın əllərindən və havadan daxil olur!***
- ***Alətlər, tikiş materialları, cərrahın əlləri 2-3%-li korbol turşusu ilə işlənməlidir***
- ***Əməliyyat otağının havasına xüsusi qurğularla karbol turşusu püsgürdülməlidir***
- ***Əməliyyat sahəsi karbol turşusu ilə işlənməlidir***
- ***Əməliyyat yarası üzərinə karbol turşusu ilə isladılmış 8 qatdan ibarət sarğı qoyulmalıdır***
- ***Lakin qısa müddət sonra – rədd olsun antiseptika!!!***

Antiseptikanın baniləri

Dr. Ernst von Bergmann

Aseptikanın təcəssümü

- E.Berqman və onun tələbəsi Şimmelbuş – 1890 Berlin - Cərrahların X Ümumdünya konqresində cərrahiyyədə yeni təlim Aseptikanı (fiziki üsullarla bakteriyaların məhvi - qaynatmaqla) təklif etdilər
- Onlar bəyan edirdilər ki yaraya toxunan hər bir şey mikrobsuz olmalıdır.
- Şimmelbuş biksləri ...

Qan Köçürülməsinin Başlanması

1901-ci il. Karl Landşteyn

Rentgen şüalarının kəşvi

8 noyabr 1895 ci il

Vilhelm Konrad Rentgen

1845 - 1923

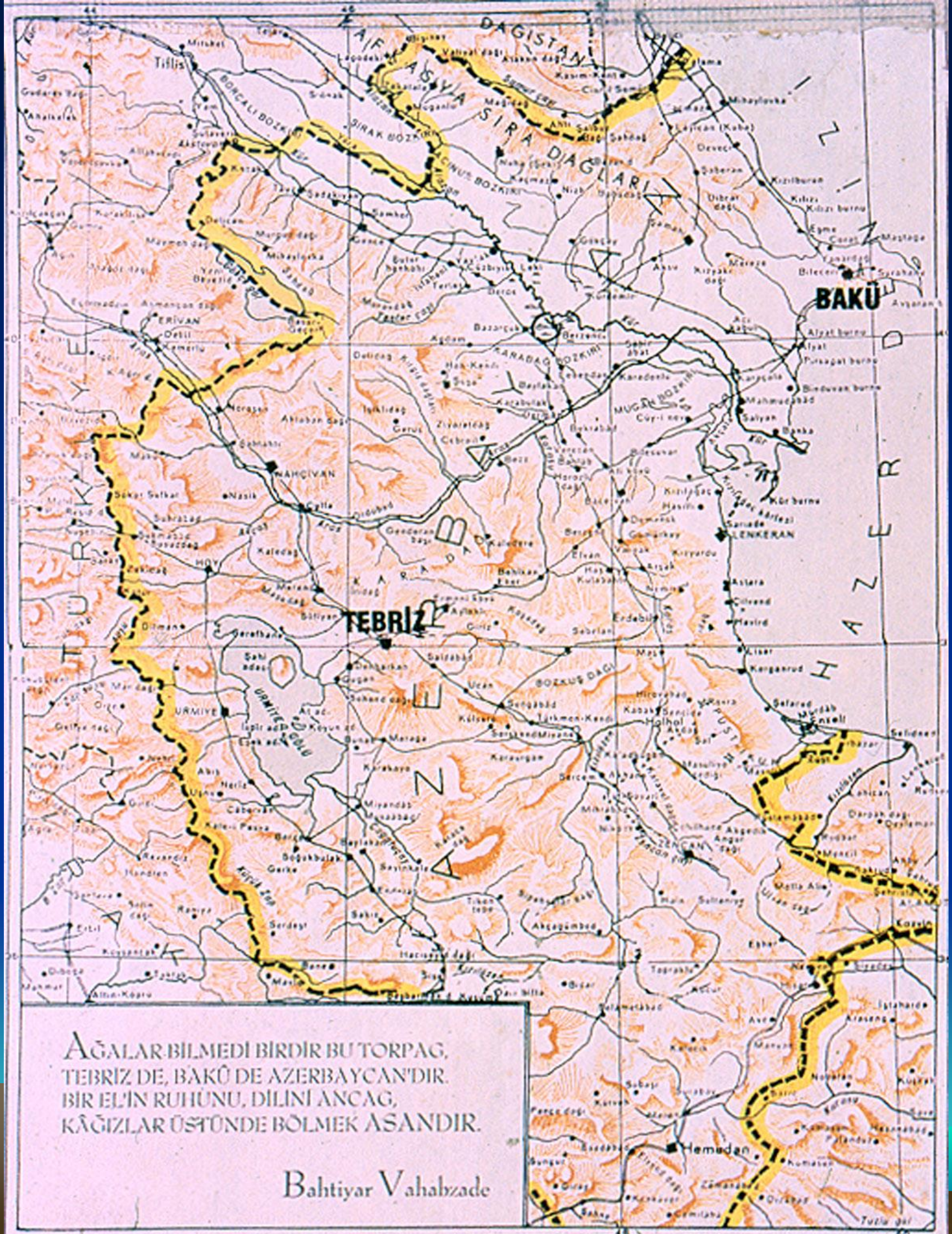
DAĞISTAN
KAFKASYA SIRA DAĞLARI
BAKÜ
TEBRİZ
HAZER DENİZİ
AZERBAYCAN
TÜRKİYE
Tiflis
ERİVAN
NAHÇIVAN
URMİYE
Hemedan
AĞALAR BİLMEDİ BİRDİR BU TORPAG,
TEBRİZ DE, BAKÛ DE AZERBAYCAN'DIR.
BİR EL'İN RUHUNU, DİLİNİ ANCAG,
KÂĞIZLAR ÜSTÜNDE BÖLMEK ASANDIR.
Bahtiyar Vahabzade

Azərbaycan cərrahlığının inkişafı

- *Şamaxı – XI əsr Ömər Osman oğlu Hafiyəddin. İlk tibbi məktəb – "Mədrəseyi Tibbi"*
- *Naxçıvanda – XII-XIII əsrlərdə - Fəxrəddin Əbu Abdulla ən Naxçıvani, Əkməliddin ən Naxçıvani*

28 may 1918-ci il -
28 aprel 1920-ci illər ərzində
Azərbaycan Demokratik
Respublikasının fəaliyyəti

1919-cü il - Bakı Dövlət Universitetinin və onun nəzdnində tibb fakültəsinin açılması

Yüzlərcə azərbaycan gənci Avropa, Rusiya, Ukraina və s. ölkələrə dövlət hesabına təhsil almağa yollanıldı.

Bir sira xarici ölkələrdən yüksək maaşla təhsil vermək üçün alimlər Azərbaycana dəvət olundu

Azərbaycanda cərrahlıq məktəbinin yaradılması

B.K.Finkelşteyn 1871-1931
A.İ.Okinşeviç 1868-1938
A.A.Oşman 1873-1933
M.M.Mirqasımov 1883-1959
M.A.Topçubaşov 1895-1981
F.E.Efendiyev 1909-1963
Z.M.Məmmədov 1903-1971
B.M.Mahmudbəyov 1902-1988

Akademik M.Mirqasımov

Akademik M.Topçubaşev

XX əsr cərrahlığı

1930 - 1950-cı illərdə ağ ciyərlərdə, plevrada, yemək borusunda əməliyyatların icrası başlandı

1952-cı ildə açıq ürəkdə cərrahi əməliyyat aparılmışdır. – qulaqcıqlararası cəpərin deffektinin tikilməsi

1953-ci ildə mədəciklərarası cəpərin defektinin tikilməsi

1967-ci ildə Krixtian Bernard (Keyptaun Y.A.R) insandan insana ürək köçürülməsi əməliyyatı aparılmışdır

Müasir Azərbaycan Cərrahlığı

Neyro cərrahlıq
Endokrin vəzilərin cərrahlığı
Ürək cərrahlığı
Damar cərrahlığı
Ağciyər divararalığı cərrahlığı
Mədə-bağırsaq cərrahlığı
Uraloğiya
Travmatologiya və ortopediya
Mama-ginekologiya cərrahlığı
Uşaq cərrahlığı
Mikrocərrahlıq
Endoskopik cərrahlıq
Endovaskulyar cərrahlıq